

Kanyargós út az Ung partjáról

BESZÉLGETÉS SKULTÉTY CSABÁVAL

– Nemrég napvilágot látott kötetébe felvett egy tanulmányt, *A kárpátaljai magyarság szellemi élete a címe, amely először 1980-ban jelent meg, és megjelenésekor abszolút újdonságnak hatott. Ma is forrásnak lehet tekinteni, ha vissza akarunk nézni azokra az időkre, mert az akkori állapotokra már kevésbé emlékszünk. Annyi minden változás történt, hogy ezeket a régebbi keltezésű tanulmányait éppen ezért érdemes elolvasni.*

– A Szabad Európa Rádió külpolitikai szerkesztője voltam, amikor a Nyugat-Európában működő magyar értelmiségi csoportok egyike, a Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör Luganóban évről évre egy-egy hetes konferenciát tartott. Az egyik ilyen találkozó témája az volt, hogy a határon túli magyarságnak 1945 óta hogyan alakult és alakul a szellemi élete, és engem kértek fel a kárpátaljai rész feldolgozására. A felkérést elfogadtam, és utána megrettentem. Hogy fogom én ezt megírni, miből? És ekkor egy régi, Munkácsról Budapestre került mérnök barátom – most már kimondhatom a nevét, Solymosi Sándor – a Szovjetunióból folyamatosan kicsempésztetett mindent, ami odaát magyar nyelven megjelent, és továbbcsempészte nekem Münchenbe. Azonkívül rendelkezésemre álltak a Radio Liberty, a Szovjetunió nyelvein sugárzó Szabadság Rádió anyagai, amelyeket a rádió ukrán kutatóosztálya gyűjtött össze. Így megtarthattam az előadásomat, és bejártam vele Nyugat-Európát, nem csak magyarul. Az előadás szövege aztán nyomtatásban is megjelent. Ez akkor szenzációszámra ment, mert nyugaton forrásanyag híján senki sem foglalkozhatott ilyen mélyen a kárpátaljai magyarság helyzetével. A kérdés magyarországi szakértői pedig nem publikálhattak.

Hozzá kell tennem, hogy a luganói előadásom után a Szabad Európa Rádióan én lettem a kárpátaljai ügy

Szüleim 1910 körül Abbáziában.

Az álló hölgy édesanyám.

Emlékük tiszteletére kezdtem gyűjteni Fiuméről.

gazdája, s amilyen műsorba csak lehetett, én beletettem valamit, hogy a nevek, az agyonhallgatott nevek: Huszt, Ilosva, Rahó szerepeljenek a magyar köztudatban valahol. Hallják ezeket, mert ezeket kiirtották a nyilvánosságból.

– Azért hozzátartozik a Szabad Európához, hogy bármilyen szabad volt, a magyar kisebbségi kérdéssel nem volt szabad foglalkozniuk.

– Ez azért így erős leegyszerűsítés. Igaz, az amerikaiak féltek, hogy bajba hozzák nagyköveteiket az egyes országokban, a rádióon belül pedig feszültségek keletkeznek az egyes osztályok között, és kezelhetetlenné válik a helyzet. Hát nem volt tilos, hanem igazán megindokoltan ezt is lehetett, és főleg a későbbi időkben

Hajdan magyar, akkor német, ma szlovák gimnázium

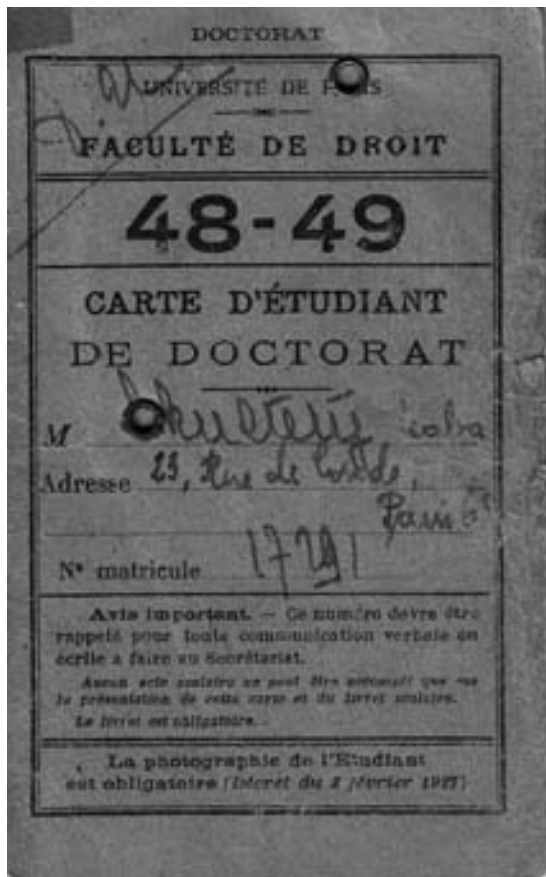

Pozsonyi kiküldetésem, a prágai külügyminisztérium igazolványa

ilyen műsorokat magam is ismételtén készítettem. És a most megjelent kötetemnek az első fejezete pontosan egy ilyen hosszabb lélegzetű helyzetábrázolás a szovjet uralom alá került magyarság mindennapi életéről.

– *A tanulmány Kárpátalja magyarságáról szól, ön pedig Szlovákiában született, Nagykaposon. A maiaknak talán némi magyarázatra szorul az ön kapcsolódása Kárpátaljához.*

Nemzetközi jog hallgatója a Sorbonne-on

– 1938 novemberében az első bécsi döntés nyomán a déli Felvidék és Kárpátalja déli része visszakerült Magyarországhoz, majd fél évvel később, 1939. március közepén, amikor szétbomlott a csehszlovák állam, és létrejött a Tiso-féle szlovák államalakulat, a maradék Kárpátalja is csatlakozott. Mi, fiatal diákok a lengyel–magyar határt ünnepeltük. Kárpátalja hallatlan autonómiai jogokat kapott, melyeket Teleki Pál miniszterelnök mintának szánt a jövőre Európa számára.

– *És hirtelen visszaállt a régi világ, hogy Nagykaposhoz a legközelebbi város Ungvár, oda jártak át szórakozni, bevásárolni. Könyvében azt olvasom, hogy amikor harmincvalahány év után újból ellátogatott Ungvárra és Kárpátaljára, azt tapasztalta, hogy valami a régi hangulatból megmaradt.*

Hírszerkesztő a Szabad Európa rádióban

– Igen. Persze óriási arányváltozással, mert Ungváron, amelynek a háború végén olyan 25–30 ezer lakosa volt, ma ötször annyian laknak, de szerencsére a város belterületét a helyieknek sikerült megmenteniük. A szovjet valóságra emlékeztető tömbépületek mind inkább a város körül jöttek létre, a belváros egy kis akaratlan, egy kis jó szándékkal az egész térség számára is vonzó lehet.

– *Elmondható, hogy Ungvár az a város, amelyhez a legjobban kötődik érzelmileg?*

– Ehhez egy kis történet. Erdélyben volt egy előadómestem, és utána odajöttek hozzám fiatal lányok, és azt kérdezték: Mondja csak, magának, aki bejárta a világot, melyik az a város, amelyik mégis a legközelebb áll a szívéhez? Meglepett a kérdés, és egyszer csak rávágtam, Ungvár.

– *De nagyon szereti Késmárkot is, bár amikor oda járt gimnáziumba, az még a régi Késmárk volt.*

– Igen, mai aggyal már nehezen elképzelhető egy német ajkú város Csehszlovákiában magyar szellemeccel, amelynek az útmutatója, vonzási helye egy kicsit Bécs, de főleg Budapest, persze már Prágával, az

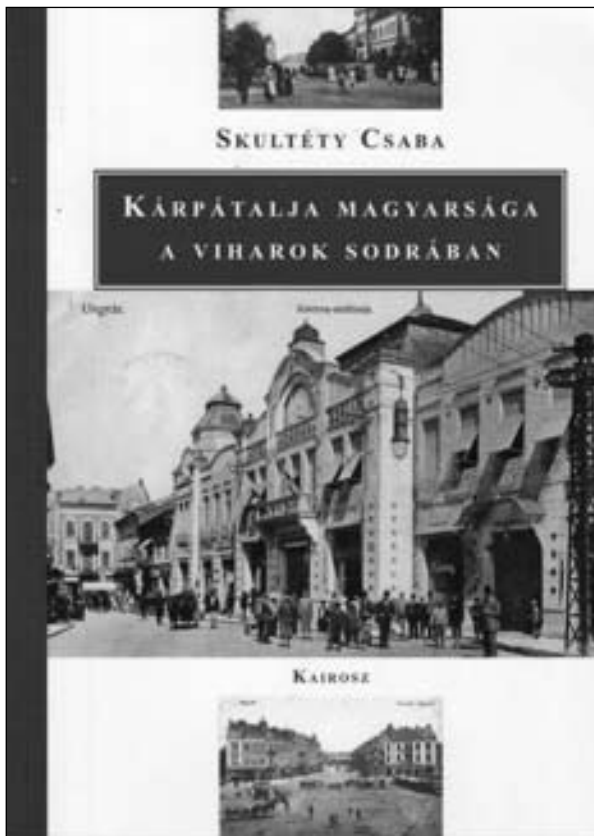

Immár magyar társal, szülőhelyemen

új fővárossal. Volt valami varázslatos benne, amit talán egy másik várossal tudnék összehasonlítani, amelyikhez az utóbbi időben sok közöm volt, ez az Adria partján Fiume.

– Sokáig látható volt a Fiume-kiállítása a Széchényi Könyvtárban. A tárlatot Sólyom László köztársasági elnök nyitotta meg. Az aktust a horvát és az olasz nagykövet részvételével sikerült európai szellemű hármassá tenni. De térjünk még vissza ide, az északkeleti vidékekre. Írja, hogy áldja édesapja döntését, aki azt kívánta, hogy a bécsi döntés után a késmárki német

Harmadik könyvem idehaza

A Fiume kiállítás katalógusa

– Az Ung partjáról aztán hosszú és kanyargós út vezetett Münchenig. Ebbe beletartozott a háború, beletartozott az elhurcolás, a szökés, aztán rövid budapesti tartózkodás. Hogyan is döntött emellett, hogy Párizsig meg sem áll?

– Hát ennek természetesen több előzménye van. Egy életre meghatározók. Budapest ostromakor az oroszok diáktársaimmal együtt elhurcoltak. Gödöllő, majd Ceglédbercel pokla után a moldvai Foksánból, egy nem létező lehetőséget kihasználva bravúrosan megszöktem. Hazatértemkor a csehszlovák–magyar lakosságcsere során hármass feladatban – a Külügyminisztérium összekötője voltam a Miskolcon működő szlovák delegáció mellett, továbbá Jócsik Lajos magyar kormánybiztos titkára, majd delegáltja Pozsonyba – megélhettem a felvidéki magyarság teljes jogfosztottságát. Mind az országra, mind személyem-

Márpedig a demokráciához demokraták kellene

Skultéty Csaba szavai ezek, melyeket a Szatmárnémeti Kőlcsey Ferenc Líceum dísztermében mondott, azon a fórumon, melyet Művelődés című folyóirat szervezett nemrég. S hogy mennyire kiszámíthatatlanok vagyunk mi, Közép-Kelet, Európa e

van két állampolgársága: magyar és német,

Skultéty Csaba több mint 30 évet dolgozott abban a rádióban, melyet tilos volt hallgatnunk, mint hírszerkesztő. Ambrus Márton úlnéven. Érdekes dolgokat mesélt életéről, munkájáról, de a telenlévők közül sokat iz-

egyik hölgy váratlanul előrehajol és az kérde tőlem, hogy tudom-e hány kina van a világon? De alig válaszolok, máris újabb kérdést tesz fel a hölgy: — Azt tudja-e hány magyar él a földön? Valaszom az volt, hogy úgy 15 millióyan vagyunk, ha mindenkit oda-

az akkor megindult európai mozgalomba. A különböző konferenciákon részt vettek politikusok Magyarországról, friss emigránsok, nyelveket nem tudtak, a hely-

re vonatkozólag éreztem, hogy mi felé tartunk, mi fog bekövetkezni, és elindultam abba a városba, amelyet fiatal koromtól álmaim céljának tekintettem, és ahol gyakorlatilag senkit sem ismertem. Felültem a vonatra, és egy félig szabályos, félig hamis útlevéllel Prágán át

megérkeztem Párizsba. Nekivágtam valaminek, amihez nagyon fiatalnak és egy kicsit kalandvágyónak is kellett lenni. Nagyon-nagyon küzdelmes szakasz után újra egyetemre járhattam. Elvégeztem a nemzetközi jogot, utána egy további esztendőre ösztöndíjat kaptam a belgiumi Bruges-be, az akkori Európa Tanács által létesített Európai Kollégiumba, posztgraduális politológiai képzésre. Párizsba visszatérve hallottam a hírt, hogy az amerikaiak Münchenben rádióállomást létesítenek. Még párizsi éveim alatt bekapcsolódtam

zeteket nem ismerték, a mi kis csoportunk segített nekik eligazodni. Én akkor mindenféle konferenciát bejártam a magyar ügy szolgálatában Európa-szerte. Észrevétlenül lett bizonyos nevem a magyar politikai emigrációban, és nem nekem kellett utána járnom, hogy Münchenben befogadjanak, hanem ajánlatot kaptam. És ahogy ideiglenes szándékkal mentem Magyarországról nyugatra, Párizsba, úgy Párizsból is ideiglenes szándékkal Münchenbe, s ebből a müncheni ideiglenességből lett 33 esztendő.

– Skultéty Csabából pedig Ambrus Márton 33 esztendeig.

– Ott az volt a szabály, hogy mindenkit megkérdeztek, mielőtt először beszélt mikrofon előtt, hogy saját nevét használja-e, vagy valami más nevet akar felvenni az otthon maradtak védelmében. Természetesen az ÁVO tudta, hogy én ott vagyok a listán, de nem ismerték az én magyarországi hozzátartozóimat, és nem akartam őket semminek kitenni. Az én Nagyszőlősen, a mai Kárpátalján, az akkori Ugocsa megye kis székvárosában született nagyapámat Skultéty Ambrusnak hívták. Innen az Ambrus név. És akkor született a kisfiam, Marci, így lettem Ambrus Márton, már amíg a rádióban voltam.

– Húsz esztendeje pedig újból Skultéty Csabaként él, és itthon ír, és hírt ad azokról az időkről. Meg nagyon aktívan hozzá is szól a mai dolgokhoz, elsősorban a kisebbségi problémához, hiszen többszörösen is módja volt kisebbséginek lenni. Akaratán kívül, hiszen kevesen választanák ezt a sorsot, hogyha lehetne választani.

– Mikor hazajöttem Magyarországra, úgy döntöttem, hogy semmilyen politikai csoportosuláshoz nem csatlakozom. Természetesen megvannak a rokonszenveim, és megvannak az ellenszenveim, de vannak rések, amelyekben szolgálhatok. És olyan is akad, ahol a helyzet úgy hozza, hogy csak én tudok szolgálni. Tekintet nélkül székértáborokra, megpróbálok szolgálni.

Cservenka Judit